

Thus, the study of adaptation is updated in connection with people who either lost a certain place in the social structure or have not yet acquired it. Particularly often, adaptation mechanisms are considered in the context of educational problems, which is logical in the context of its comprehensive crisis. The study of extent and significance of the discourse of adaptation in pedagogical activity enables one to identify the role that the institute of education plays in society, those tasks which it sets itself.

Key words: adaptation, education, personality, naturalization, society.

Липин Николай,
г. Киев

Противоречия процесса адаптации в контексте человеческого развития

В статье исследовано место дискурса адаптации в контексте проблемы человеческого развития. На примере теоретической разработки Ж. Пиаже и О. Леонтьева раскрыт дискурс адаптации склонности натурализовать человеческий способ жизни. Анализируется также противоречие адаптационного и творческого способов человеческого существования и организации образования. Определена противоречивость понятия «адаптация».

Ключевые слова: адаптация, образование, личность, натурализация, общество.

Стаття надійшла до редколегії 29 березня 2018 року.

Айта Сакун,
ORCID ID 0000-0003-2340-3366
м. Київ
УДК 377.2-056.6

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ В ТРАНСФОРМАЦІЯХ ПІЗНАННЯ

Автор аналізує розвиток мислення в гуманітарному пізнанні. Розкрито інтерпретації щодо виявлення сутності історичного та культурного процесу. Підкреслено вплив інтерпретації та розвиток творчого мислення. Визначено два моменти: присутність, збереження самого факту як такого й після його певного тлумачення, а також тлумачення й оцінка, які самі стали фактом і підлягають новій інтерпретації й критичному осмисленню. В історичній інтерпретації реконструюючи та інтегративну роль відіграє фантазія, яка постає необхідною під час викладу живого сприйняття подій і подолання «сухої критики». Автор звертає увагу на теорії інтерпретації загалом і виявлення специфіки ціннісної інтерпретації. Представляє інтерес здійснене М. Вебером розрізнення різних видів і форм інтерпретації.

Ключові слова: інтерпретація, мислення, символ, культура, соціальність, цілераціональність, метод, творчість.

Досвід інтерпретації як способу реалізації творчих інтенцій мислення є фундаментальним методом роботи з текстами як знаковими системами в гуманітарному пізнанні. Текст є формою дискурсу, відкритий для безлічі смислів, що існують у системі соціальних комунікацій і мислення. Він постає в єдності явних і неявних значень, буквальних і прихованих смислів. Гуманітарні тексти мають яскраво виражену знаково-символічну природу, із закономірністю допускають інтерпретацію, що формує процес мислення залежно від формальної або змістовної специфіки текстів.

У XIX ст. перехід від окремих обґрунтувань до загальної теорії розуміння викликав інтерес до питання про множинність типів інтерпретації, представлених у гуманітарних науках.

Було виділено граматичну, психологічну та історичну інтерпретації (Ф. Шлейермахер, А. Бек, Дж. Дройзен), обговорення суті й співвідношення яких стало предметом представників гуманітарних дискурсів. *Граматичну* інтерпретацію здійснювали стосовно кожного елементу мови, самого слова, його граматичних і синтаксичних форм в умовах часу й обставин застосування. *Психологічна* інтерпретація мала розкривати уявлення, наміри, почуття того, хто повідомляє, викликані змістом повідомлюваного тексту. *Історична* інтерпретація допускала включення тексту в реальні відносини й обставини. Особливої уваги заслуговує проблема історичної інтерпретації, яку розкрив Е. Кассіер у своїх лекціях з філософії та культури. Він зазначає, що історик не є простим оповідачем, який складно розповідає про події минулого; він не літописець, а відкривач та інтерпретатор минулого, що не стільки оповідає, скільки реконструює минуле, «вдихає» у нього нове життя. Позначити цей метод і вказати на його особливі властивості досить важко без точного та ясного визначення термін «інтерпретація», що досі залишається двозначним. Існує різниця між способами інтерпретації й тими її видами, що характерні для історика, і є складною проблемою теорії пізнання та мислення, що потребує ретельного аналізу. Напрямок такого аналізу для Е. Кассієра зрозумілий: «без історичної герменевтики, без мистецтва інтерпретації, що містить історія, людське життя стало б збідненим. Воно звелось б до одиничного моменту часу, не мало б більше минулого, а отже, у нього не було б і майбутнього, тому що знання минулого та знання майбутнього взаємопов'язані» [3, с. 131].

Не приймає спрощену, лінійну позицію «історія – хроніка, оповідання» італійський мислитель Б. Кроче, який багато розмірковував над проблемами філософського й історичного пізнання. Він не визнає тієї «філософії історії», що прагне знайти кінцеві *причини* та *цілі* історичного розвитку. Філософія як «наука про дух» постає для нього «абсолютним історизмом», а історія тотожна філософії, оскільки неможлива без філософських категорій і категорій «одиничного» та «загального». Для Б. Кроче будь-яка справжня історія є історією сучасною, адже вона, як і кожний духовний акт, перебуває поза часом, поза минулим і майбутнім. Минуле виникає тоді, коли сучасні події викликають в історика інтерес до фактів минулого. Ми пізнаємо ту історію, яку важливо знати в цей момент, сьогодні, зараз [4, с. 17]. Необхідно зазначити, що філософ не розглядає інтерпретацію як таку, але говорить про неї в інших термінах (обґрунтування, псевдоісторія, критичне осмислення тощо). Головним принципом постає визнання активної розумової, духовної ролі творчої, моральної особистості в розвитку та пізнанні історичного, в його розумінні та обґрунтуванні. Істинними джерелами й елементами історичного синтезу є не лише документи та критика, а життя та мислення. Вони закладені всередині історії та синтезу, як ними створені. Хроніка подій залишається «мертвим» підготовчим матеріалом, а наукою стає лише знання як інтерпретація, здійснена на засадах осмислення істориком власної системи цінностей.

Відповідно до такої концепції Б. Кроче обґрунтовує факти. «Факт, з якого діється історія, має жити в душі історика, або (користуючись історичним лексиконом) історик повинен мати у своєму розпорядженні зрозумілі документи. А якщо цей факт супроводжується обґрунтуванням, переказом і осмисленням, то це лише збагачує його, однак сам факт у жодному випадку не втрачає значущості, ефекту присутності. Те, що раніше було обґрунтуванням, оцінкою, тепер стало фактом, “документом” і підлягає обґрунтуванню й оцінюванню» [там само, с. 9]. Таким чином, необхідно виокремити два моменти: 1) присутність, збереження факту, як такого, й після його певного обґрунтування; 2) обґрунтування та оцінювання стали фактом і підлягають новій інтерпретації й критичному осмисленню.

З постулату про те, що будь-яка справжня історія є історією сучасною, впливає необхідність активної інтерпретативної позиції мислячого історика (конкретного вираження мислячого духу), який народжує розуміння й обґрунтування спадщини минулого життя, пам'ятників, документів тощо. Інтерпретацію минулого в термінах сьогодення, під впливом імпульсів сучасності, визначають активні внутрішні причини, «що воскрешають» минуле, а сама «зміна забуття в історії є відродженням не чого іншого, як життєвого ритму духу», що

творить історію та утворений нею. Італійський мислитель ототожнює історію-тексту та історію-події, оскільки це – події духу, а «сам дух і є історією». Розмірковуючи про «псевдоісторії», Б. Кроче розрізняє її достовірні та раціональні, недостовірні та ірраціональні форми, що містять «філологічну» та «поетичну» історії. Він розглядає в цьому випадку певні типи історичних *текстів* і різні прийоми інтерпретації історичних подій. Філологічну історію та відповідний спосіб інтерпретації мислитель зводить «до злиття багатьох книг або їх частин у нову книгу». Звідси переконання, що «виклад або процитований документ і є справжній ґрунт істини». «Непраота» філологічної історії полягають не в самому складанні або переписуванні хронік, а в «претензії» творити історію за допомогою обґрунтувань і документів, у «прийнятті на віру», а не в критичному осмисленні, у правдоподібності, а не в істині. Філологічній історії властиве індиферентне відношення до істини, її інтерес позаісторичний, що не виходить за межі чистої філології. Вона шукає вірогідність не всередині себе, а в авторитеті. Історія створюється як «вчена вправа (всі вони, по суті, рухаються по колії, заданій шкільним твором, призначеним для набуття навичок дослідження, обґрунтування та викладу)...» [там само, с. 21].

Можна припустити, що «вихід до життя», подолання «холодного відсторонення» здійснюється тоді, коли історик здійснює інтерпретацію на основі почуття «любові» або «ненависті» в їхніх проявах і відтінках. Історія формується в біографіях, у діяннях героїв і видатних полководців, королів або в їхніх сатиричних портретах. Для Б. Кроче – це «дефектна форма історії», або *поетична* історія, в якій «зацікавленість думки підміняється зацікавленістю почуття, а логічна послідовність – *естетичною*» [там само, с. 22]. Для такого виду інтерпретації автор визначає дві проблеми – *необхідність* «перетворити цінності почуття в цінності думки», а також *визначити* роль фантазії та критично осмислити наявну в деяких істориків «методологічну теорію фантазії». Критерій цінності почуття не може бути визначальним принципом історії, почуття – це вираження життя, «ще не приборкане думкою», це, скоріше, поезія ніж історія. Остання є історією духу, і тому, головна цінність історії – це цінність думки, мислення.

В історичній інтерпретації реконструюючи та інтегративну роль відіграє фантазія, що необхідна під час викладу живого сприйняття подій і подолання «сухої критики». «Фантазія, дійсно необхідна історично, невіддільна від історичного синтезу, вона є фантазією всередині мислення та заради мислення, повідомляє йому конкретність, адже мислення не абстрактний процес, а відношення й оцінювання, не розпливчастість, а визначеність» [там само, с. 25]. Він не заперечує також і ролі поезії самої по собі, «вплетеної в тканину історичного оповідання». Проте, якщо це поетична історія, то виникає необхідність «злегка переосмислити тексти», поповнити факти переживаннями та знаннями. І виникає неминуче перекручування, поетична історіографія здобуває риси псевдоісторії. У справжній історії в ході інтерпретації подій і думок необхідно позбутися міфів, кумирів, симпатій, антипатій і звернутися до єдиної проблеми – проблеми Духа або Цінності – Культури, Цивілізації, Прогресу, на які будемо дивитися «нероздвоєним зором». Виокремлюють ще два види інтерпретації історії, а саме: *риторичну* або *практичну* історію, що призначена або для освіти, за допомогою прикладів, або для проповіді чеснот, ознайомлення з суспільними інститутами; так звана *тенденційна* історія, практична мета якої чітко сформульована, на відміну від поетичної історії, але не нав'язана ззовні. Частіше вона зміщує поетичну й практичну «виховну» історію, що переважає, наприклад, у «партійних історіях» з їх не стільки поетичністю, скільки розрахунком [5, с. 300–301].

Критично розглянувши різні види історичної інтерпретації, Б. Кроче підсумовує, що в історії реформувати немає чого в тому контексті, що не потрібно створювати «нову форму історії» або «справжню історію». Вона завжди була і є – жива, сучасна. «В історії абсолютно відсутнє – те, що реформувати в *абстрактному* плані та абсолютно все потрібно реформувати в плані *конкретному*» [4, с. 31]. Напрями цього реформування Б. Кроче вбачає в коректному вирішенні співвідношення загального та одиничного, індивідуалізованого в історії,

оскільки історія – це мислення про загальне в його конкретності; взаємопроникнення знання й розуміння; подолання традиційної «філософії історії», орієнтованої на природничі науки, причинність, детермінізм; злиття, тотожності філософії й історії, що живить кожну з них; створення «гуманістичної історії», що займається людиною, а тому досяжна для її розуму, осмислення та раціональних пояснень. Ці фундаментальні ідеї Б. Кроче стосовно розуміння природи самої історії мають евристичний потенціал.

Проблему ціннісної інтерпретації фундаментально розробляли Г. Ріккерт і М. Вебер. Теорія цінностей Г. Ріккерта містить моменти, значущі для розуміння ціннісних інтерпретацій в науках про культуру й про історичне знання. Розуміння особливостей цього виду інтерпретації залежить від осмислення природи цінностей. Філософ зауважує, що цінності – це «самостійне царство», що не належить ні до сфери об'єктів і суб'єктів, а світ складається з дійсності та цінностей. Ця ідея приводить Г. Ріккерта до важливого положення – необхідності розрізнити філософію оцінювання та філософію цінностей. «Філософія оцінювання не є філософією цінностей, навіть тоді, коли себе так називає. ...Неможливою постає спроба вивести із загальної природи оцінювального суб'єкта матеріальне різноманіття цінностей, а тим часом знання різного смислу цінностей особливо важливо для філософії, оскільки лише на підставі цього знання можна виробити світогляд і знайти в процесі осмислення обґрунтування смислу життя» [6, с. 464].

Визнання самостійного світу цінностей – це метафорично виражене прагнення зрозуміти, ствердити об'єктивну природу цінностей; спосіб вираження незалежності від повсякденної оцінювальної діяльності суб'єкта, що залежить від виховання, смаку, звичок, недоліку інформації. Цінності – це феномени, сутність яких полягає у значущості, а не у фактичності. Вони виявлені в культурі, її благах, де відкристалізувалася множина цінностей. Філософія як «теорія цінностей» вихідним пунктом повинна мати не оцінювальний індивідуальний суб'єкт, а справжні об'єкти – різноманіття цінностей у здобутках культури. Виявлено особливу роль історичної науки, що вивчає процес кристалізації цінностей у благах культури, і, лише досліджуючи історичний матеріал, філософія зможе наблизитися до осмислення світу цінностей.

Отже, Г. Ріккерт вийшов на осмислення проблем значущості, смислу, розуміння й обґрунтування необхідності не лише поняття «чистої цінності», а й поняття оцінювального, активного, думаючого суб'єкта. Однак «поняття цього суб'єкта розуміється нами як поняття смислу: для нас може йтися лише про суб'єктивоване обґрунтування смислу, але ніколи не про суб'єктивоване розуміння дійсності» [4, с. 477]. До того ж, філософія завжди прагнула до обґрунтування смислу не лише окремих сторін життя, а й до проникнення в загальний сенс життя.

Для виявлення особливостей ціннісної інтерпретації мають ідеї Г. Ріккерта про розрізнення «наук про природу» та «наук про культуру (дух)» з використанням генералізуючого й індивідуалізуючого методів. Якщо врахувати, що завдяки принципу цінності можна розрізнити культурні процеси від явищ природи в контексті їхнього наукового розгляду, то, відповідно, історично-індивідуалізуючий метод можна назвати методом *віднесення до цінності*, на протигагу генералізуючому методу природознавства, що встановлює закономірні зв'язки, але ігнорує культурні цінності та зарахування до них своїх об'єктів. Однак у «Філософії історії» Г. Ріккерт спеціально зазначає, що «генералізуюче розуміння дійсності» (інтерпретація) не передбачає існування у світі рівності та повторення. Таке розуміння має практичну значущість, оскільки вносить певний порядок у розмаїття дійсності, створює можливість орієнтації в ній. Проте розбіжність методів і наук є відносною, і «формальною, тому що будь-який об'єкт може бути таким, який розглядається в контексті обох методів: генералізуючого або індивідуалізуючого» [7, с. 93]. Стверджуючи, що філософія історії має справу з цінностями, виходячи з логіки історії, Г. Ріккерт визначає типологію цінностей у цій сфері знання. До них належать цінності, на яких «ґрунтуються форми й норми емпіричного історичного пізнання. Це цінності, що, як принципи історично істотного матеріалу констатують саму історію, а також цінності, що поступово реалізуються в процесі історії» [7, с. 203].

Для теорії інтерпретації та виявлення специфіки ціннісної інтерпретації цікавим є здійснене М. Вебером розрізнення видів і форм інтерпретації. Це – розрізнення обґрунтування мовного, лінгвістичного смислу тексту (як попередня робота для наукового використання матеріалу джерела) і обґрунтування його духовного смислу. В іншому випадку – це історичне обґрунтування і ціннісний аналіз, що стоять поза будь-якими зв'язками з історичним пізнанням. Ціннісний аналіз, розглядаючи об'єкти, зараховує їх до «цінності», незалежної від будь-якої історичної, *каузальної* значущості, що перебуває за межами історичного. Це розходження постає як розходження ціннісної й каузальної інтерпретації, яка вимагає пам'ятати, що об'єкт цієї «ідеальної цінності» історично зумовлено; безліч нюансів і виражень думки виявляться незрозумілими, якщо нам невідомі загальні умови: суспільне середовище, історичний період, стан проблеми – все, що має причинну значущість для листів або наукової праці. Таким чином, «той тип “обґрунтування”, що визначено, як ціннісний аналіз, указує шлях іншому, “історичному”, тобто визначальному “обґрунтуванню”» [2, с. 36].

Проблему розуміння та мислення М. Вебер вирішує у зв'язку із цілераціональною дією. Цілераціональність виникає як методичний засіб аналізу й інтерпретації дійсності, однак не як онтологічне обґрунтування раціональності самої дійсності. Цей метод доповнює ціннісно-раціональний підхід, що інтерпретує вчинки того, хто діє відповідно до власних релігійних, етичних та естетичних переконань, обов'язків тощо. У порівнянні з абсолютно раціональним характером ідеального типу – операціональної дії – тут виникають суб'єктивно-ірраціональні елементи емпіричної природи. Соціальні дії можуть бути також інтерпретовані й осмислені через актуальні афекти й почуття, а також через прихильність традиції або звичці. У цьому випадку типи дії лише відносно раціональні. Разом із тим, вказані значущі типи інтерпретації соціальних дій людини, як ідеальні типи, не вичерпують різноманітності інтерпретацій людської поведінки.

У цьому контексті постає проблема «очевидності» інтерпретації, адже будь-яка інтерпретація, як і наука, прагне до «очевидності». Очевидність розуміння може бути за характером раціональною (логічною або математичною) або – як результат співпереживання – емоційною. Раціональна очевидність властива тій дії, що може бути доступною *інтелектуальному* розумінню й осмисленню у власних навмисних смислових зв'язках. Більш раціонально зрозумілі, тобто однозначно інтелектуально осмислені, передусім смислові зв'язки, виражені в математичних або логічних положеннях. ... Будь-яке обґрунтування подібної раціонально орієнтованої цілеспрямованої дії володіє (з погляду розуміння використаних засобів) вищим ступенем очевидності» [1, с. 570]. Очевидністю відрізняється цілераціональна інтерпретація, однак із цього не випливає, що, наприклад, соціологічне пояснення ставить за мету раціональне осмислення. Так, М. Вебер бере до уваги, що в поведінці людини важливу роль відіграють ірраціональні за метою афекти й емоційні стани. Цілераціональність слугує для соціології «ідеальним типом» і надає можливість оцінити ступінь ірраціональності дії. Розмаїтість думок в інтерпретації відповідає конкретним історичним фактам і представляє цілісну картину. Можливий критичний аналіз і порівняння інтерпретацій, оскільки їх межі цілком помітні, розбіжності не надмірні й визначаються специфічним «місцем розташування» інтерпретатора. Позиції, що сприяють створенню інтерпретації, рівноправні в тому розумінні, що мають пізнавальну цінність, яку можна визначити в контексті «більш глибокого проникнення» в об'єкт, що інтерпретується.

Таким чином, розглянуті ідеї про інтерпретацію як умову нового мислення досліджено в багатьох працях, що стосуються методології наук про культуру та проблеми цінностей. Проблема інтерпретації належить до контексту конвенцій і комунікацій, методології побудови соціальної теорії на принципах моральної філософії. У цій сфері «концепція раціональності» має бути інтерпретована в більш значущу для пошуку більш ефективного засобу для досягнення певних цілей. У процесі розроблення певної концепції виникає проблема «філософсько кращої інтерпретації», а також питання про можливість вирішення того, яка інтерпретація є більш

сприятливою. Змінюючи наші судження й підкоряючи їх принципам, ми знаходимо таку інтерпретацію вихідного стану, що виражає мисленнєві умови та принципи, належним чином відкореговані та адекватні ситуації. Обґрунтування теорії передбачає взаємну підтримку багатьох підходів, а різні мисленнєві інтерпретації формують один узгоджений погляд.

Використані літературні джерела

1. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Вебер М. Критические исследования в области наук о культуре / М. Вебер // Культурология. XX век. Антология. – М. : Юрист, 1995. – С. 11–86.
3. Кассирер З. Лекции по философии и культуре / З. Кассирер // Культурология. XX век. Антология. – М. : Юрист, 1995. – С. 113–148.
4. Кроче Б. Теория и история историографии / Б. Кроче. – М., 1998. – 192 с.
5. Микешина Л. А. Философия познания. Проблемы эпистемологии гуманитарного знания / Л. А. Микешина. – М. : Канон, 2009. – 560 с.
6. Риккерт Г. Философия жизни / Г. Риккерт. – Киев : Ника-Центр, 1998. – 505 с.
7. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерт. – М. : Республика, 1998. – 413 с.

References

1. Weber, M. (1990). *Izbrannye proizvedeniya [Selected works]*. Moscow: Progress [in Russian].
2. Weber, M. (1995). *Kriticheskie issledovaniya v oblasti nauk o kulture [Critical studies in the field of cultural sciences]*. Kulturologiya. XX vek. Antologiya - Cultural Studies. The twentieth century. Anthology. Moscow: Lawyer, 11-86 [in Russian].
3. Cassirer, Z. (1995). *Lekcii po filosofii i kulture [Lectures on philosophy and culture]*. Kulturologiya. XX vek. Antologiya - Culturology. The twentieth century. Anthology. Moscow: Lawyer, 113-148 [in Russian].
4. Croce, B. (1998). *Teorija i istorija istoriografii [Theory and history of historiography]*. Moscow [in Russian].
5. Mikeshina, L. A. (2009). *Filosofija poznaniija. Problemy jepistemologii gumanitarnogo znaniija [Philosophy of knowledge. Problems of the epistemology of humanitarian knowledge]*. Moscow: Canon [in Russian].
6. Rickert, G. (1998). *Filosofia zhizni [The philosophy of life]*. Kiev [in Russian].
7. Rickert, G. (1998). *Nauki o prirode i nauki o kul'ture [Science on Nature and the Science of Culture Republic]*. Moscow [in Russian].

Sakun Aita,
Kyiv, Ukraine

Strategies for the development of thinking in transformations of knowledge

The author analyzes the development of thinking in humanitarian knowledge. Interpretations are shown in revealing the essence of the historical and cultural process. The influence of the interpretation and development of creative thinking and the two points are emphasized: the presence, preservation of the fact itself as such and after its definite interpretation, and on the other hand, the interpretation and evaluation themselves have become a fact and subject to a new interpretation and critical comprehension. In the historical interpretation, the imagination, which is necessary in the presentation of living perception of events and overcoming "dry criticism", plays a reconstructive and integrative role. The author draws attention to the theory of interpretation in general and the discovery of the specifics of value interpretation is of interest by M. Weber; the subtle distinction between different types and forms of interpretation.

The experience of interpretation as a way of realizing creative intentions of thinking is a fundamental method of working with texts as sign systems in the humanities knowledge. The text is a form of discourse, which is open to the set of meanings that exist in the system of social communication and thinking. He appears in the unity of explicit and implicit values, literal and hidden meanings. Humanitarian texts have a pronounced sign and symbolic nature, with the regularity allowed to interpret, which forms the process of thinking, depending on the formal or content specific texts. In the nineteenth century. the transition from individual justifications to a general theory of understanding has raised interest in the question of the plurality of types of interpretation presented in the humanities. Grammatical, psychological and historical interpretations were highlighted, the discussion of the essence and relation of which became the subject of representatives of humanitarian discourses.

Key words: *interpretation, thinking, symbol, culture, sociality, celerationalism, method, creativity.*

Сакун Айта,
г. Киев

Стратегии развития мышления в трансформациях познания

Автор анализирует развитие мышления в гуманитарном познании. Раскрыты интерпретации в выявлении сущности исторического и культурного процессов. Подчеркивается влияние интерпретации и развитие творческого мышления, а также два момента: наличие, сохранение самого факта как такового после его определенного толкования, толкование и оценка сами стали фактом и подлежат новой интерпретации и критическому осмыслению. В исторической интерпретации реконструирующую и интегративную роль играет фантазия, которая необходима при изложении живого восприятия событий и во время преодоления «сухой критики». Автор обращает внимание на теории интерпретации в целом и на выявление специфики ценностной интерпретации. Представляет интерес, осуществленное М. Вебером, тонкое различие разных видов и форм интерпретации.

Ключевые слова: *интерпретация, мышление, символ, культура, социальность, целерациональность, метод, творчество.*

Стаття надійшла до редколегії 2 квітня 2018 року.